

Sygn. akt II CSK 565/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa L. T.

przeciwko P. G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 grudnia 2019 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 6 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

1. uchyla zaskarżony wyrok w pkt. II w części i zmienia wyrok Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 17 lutego 2017r., sygn. akt II C (...) w zakresie oddalającym powództwo w ten sposób, że zasądza od pozwanego na rzecz powódki dalszą kwotę 15.000 (piętnaście tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 14 września 2016r. do dnia zapłaty,

2. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części;

3. przyznaje adw. A. K. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł

powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce w postępowaniu kasacyjnym,

4. nie obciąża stron nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 17 lutego 2017 r. oddalił powództwo małoletniej L. T. przeciwko P. G. o zapłatę kwoty 150 000 zł wraz z odsetkami tytułem zadośćuczynienia, które domagała się na podstawie art. 446 § 4 k.c.

Podstawą orzeczenia Sądu Okręgowego były następujące ustalenia faktyczne oraz ich ocena prawna.

Małoletnia powódka jest wnuczką I. L.. Pozwany pozbawił babcię powódki życia w dniu 16 lutego 2015 r. w następstwie popełnienia przestępstwa zabójstwa, za co skazany został na karę 25 lat pozbawiania wolności.

W chwili śmierci I. L. małoletnia L. T. miała 2,5 roku. Pod nieobecność rodziców powódki, opiekowała się nią I. L..

Matka powódki, J. L. T., wniosła przeciwko pozwanemu P. G. analogiczny pozew o zapłatę kwoty 150 000 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć matki. Postępowanie w tej sprawie toczy się przed Sądem Okręgowym w Ł..

Sąd Okręgowy uznał, że powódka, będąc wnuczką ofiary przestępstwa jest poszkodowaną pośrednio w świetle art. 446 § 4 k.c. Zadośćuczynienie, o którym mowa w tym przepisie, jest roszczeniem majątkowym zmierzającym do zniwelowania szkody niemajątkowej (krzywdy) w postaci cierpienia, osamotnienia, wstrząsu i dalszych negatywnych psychicznych, moralnych i emocjonalnych skutków związanych z utratą osoby bliskiej. Sąd Okręgowy wprowadzić miał na względzie orzecznictwo, w którym przyjmuje się, że pojęcie „najbliższego członka rodziny” w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. jest definiowane w oparciu o kryterium pokrewieństwa, to jednak uznał, że przy ocenie, czy osobie takiej przysługuje roszczenie przewidziane w tym przepisie należy uwzględnić stosunek bliskości faktycznie istniejący pomiędzy osobami pozostającymi we wzajemnych relacjach

rodzinnych. Sąd Okręgowy stwierdził, że babka jest jednym z najbliższych członków rodziny, lecz okoliczność ta nie wpływa determinująco na zasadność zgłoszonego roszczenia, które polega na tym, aby zadośćuczynić doznanej krzywdzie.

W ocenie tego Sądu, gwałtowna i niespodziewana śmierć osoby najbliższej, zwłaszcza gdy jest ona skutkiem przestępstwa zabójstwa, niewątpliwie stanowi dla bliskich ofiary przeżycie traumatyczne. Trudno jednak mówić o jakimkolwiek wstrząsie psychicznym, czy cierpieniu w odniesieniu do dwuipółrocznej wnuczki zmarłej. Dziecko w tym wieku w swoich spostrzeżeniach i odczuciach koncentruje się głównie na osobach sprawujących nad nim bezpośrednio opiekę, nie rozumie pojęcia śmierci. Może odczuwać utratę osoby bliskiej, jeśli dotyczy to osoby, która się nim zajmuje na co dzień. U dziecka tak małego, wychowywanego w pełnej rodzinie, w której rodzice sprawują nad nim pieczę, nie można dopatrzeć się poczucia pustki, osamotnienia, zakłócenia psychicznej równowagi, czy trudności w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości.

Sąd Apelacyjny w (...), uwzględniając częściowo apelację powódki, wyrokiem z dnia 6 grudnia 2017 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Ł. w ten sposób, że zasądził od pozwanego kwotę 15 000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie poczynając od dnia 14 września 2016 r. i oddalił powództwo oraz apelację w pozostałej części, nie obciążając pozwanego nieuiszczonymi kosztami sądowymi od uwzględnionej części powództwa i apelacji. W ocenie Sądu Apelacyjnego, wprawdzie w chwili zabójstwa I. L. małoletnia L. T. miała zaledwie 2,5 roku, jednak czas ten wystarczył, aby między nią a babcią zaczęły wykształcać się więzy. Matka małoletniej J. L. T. zarówno przed, jak i po jej narodzinach miała problemy zdrowotne i emocjonalne, więc najbliższym członkiem jej rodziny, poza ojcem, była wtedy babcia – I. L.. To ona odwiedzała wnuczkę i opiekowała się nią pod nieobecność rodziców, co niewątpliwie tworzyło między nimi więzy rodzinne, zwłaszcza że małoletnia L. T. nie miała wtedy i nie ma aktualnie innej babci i dziadka, z którymi mogłaby utrzymywać i kształtować rodzinne relacje. Sąd Apelacyjny stwierdzając, że wartością samą w sobie jest możliwość budowania relacji międzypokoleniowych, uznał, że śmierć babci przerwała te relacje, pozbawiając małoletnią możliwości wychowywania się w łączności

z babcią i kształtowania więzów międzypokoleniowych. Sąd Apelacyjny uznał, że należy tę krzywdę w niewielkim zakresie w stosunku do żądania pozwu zrekompensować. Z tych względów zasądził tytułem zadośćuczynienia kwotę 15 000 zł z odsetkami.

Kontestując wysokość żądanego zadośćuczynienia Sąd Apelacyjny uznał je za rażąco wygórowane. Oddalając apelację i powództwo w pozostałym zakresie wskazał, że dziecko 2,5 letnie wprawdzie zaczyna powoli budować relacje z osobami innymi niż rodzice, ale w dalszym ciągu koncentruje się jednak na osobie matki i - w mniejszym stopniu - na osobie ojca. Z powodu choroby matki, postacią znaczącą w życiu małoletniej powódki stał się ojciec i to więzy z nim zaczęły się siłą rzeczy zacieśniać. Dalsi członkowie rodziny dla małoletniej nie mieli aż tak dużego znaczenia.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 446 § 4 k.c. przez błędną wykładnię i nieuzasadnione przyjęcie, że szkoda niemajątkowa podlegająca rekompensacie w postaci zadośćuczynienia powinna być odczuwana wyłącznie w dacie powstania szkody i wyrokowania, podczas gdy prawidłowe pojęcie krzywdy obejmuje swym zakresem również negatywne przeżycia mogące się ujawnić w przyszłości, kiedy L. T. uświadomi sobie utratę babci. We wniosku kasacyjnym odpowiednio sformułowanym skarżąca wносиła o zasądzenie od pozwanego na jej rzecz dalszej kwoty 135 000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 14 września 2016 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oceniając zasadność skargi kasacyjnej małoletniej powódki, wskazać należy, że do kategorii krzywdy kompensowanej zadośćuczynieniem pieniężnym na podstawie art. 446 § 4 k.c. zalicza się w piśmiennictwie i judykaturze w szczególności takie uszczerbki niemajątkowe wywołane śmiercią osoby najbliższej, jak: wstrząs psychiczny, cierpienia psychiczne, spadek sił życiowych, przyspieszenie rozwoju choroby, uczucie smutku, tęsknoty, żalu, poczucie osamotnienia, utrata wsparcia, rady, towarzystwa, niemożność odnalezienia się w nowej sytuacji, zaburzenia w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny, poczucie

sieroctwa, niższej wartości wobec rówieśników, zachwianie poczucia bezpieczeństwa, pogorszenie ogólnej sytuacji życiowej dziecka.

Małoletnia powódka nie mogła przeżywać ze względu na stopień swego rozwoju śmierci babki tak jak dziecko starsze. Okoliczność ta jednak nie wyłącza możliwości uwzględnienia na podstawie art. 446 § 4 k.c. roszczenia dochodzonego przez dzieci w wieku powódki. W orzecznictwie Sądu Najwyższego można wskazać wiele przykładów zasądzenia zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej (z reguły dotyczy to śmierci rodziców) na rzecz dzieci w wieku powódki, a nawet młodszych (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11 nie publ., z dnia 21 czerwca 2013 r., I CSK 614/12, nie publ.). Przemawia za tym okoliczność, że cierpienie z powodu straty osoby najbliższej nie musi być odczuwane już w chwili wyrządzenia szkody lub bezpośrednio po tym zdarzeniu, lecz może ujawnić się w przyszłości, w postaci odczuwania braku osoby bliskiej w codziennym funkcjonowaniu. Podnieść należy, że okoliczność tę miał na względzie Sąd Apelacyjny. Zarzut podniesiony w skardze kasacyjnej, że została ona pominięta przez ten Sąd przy wykładni art. 446 § 4 k.c. nie jest usprawiedliwiony.

Jak trafnie podkreślił Sąd Apelacyjny wskazane przeżycia i ich zakres dotyczą jednak przede wszystkim rodzica, a w razie jego braku bezpośredniego opiekuna, którego utraty dziecko w chwili śmierci jeszcze sobie nie uświadamia, dopiero w miarę upływu czasu zdaje sobie sprawę z jego nieobecności i znaczenia. Powódka ze względu na wiek nie mogła i nadal nie jest w stanie zachować w swojej pamięci z własnej inicjatywy wspomnienia babci. Swoje wyobrażenie o niej buduje na podstawie zdjęć i relacji rodziców. Z tych względów Sąd Apelacyjny zasadnie uznał, że te okoliczności przesądzają o konieczności zasądzenia zadośćuczynienia w umiarkowanej wysokości. W ocenie Sądu Najwyższego w świetle dokonanych w sprawie ustaleń, a także argumentów przedstawionych przez Sąd Apelacyjny kwotą odpowiednią z tytułu zadośćuczynienia, jaką należało przyznać małoletniej powódce jest kwota 30 000 zł, nie zaś zasądzona przez Sąd Apelacyjny kwota 15 000 zł. Zmieniając zaskarżony wyrok w tym zakresie Sąd Najwyższy kierował się ukształtowanym już orzecznictwem, w którym wysokość zasądzzonego zadośćuczynienia z powodu

utrąty przez małoletnie dzieci rodziców oraz babci jest zróżnicowana (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2013 r., I CSK 614/12, nie publ. oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 grudnia 2015 r., I ACa 815/15, LEX nr 1979463).

Z tych względów, uwzględniając częściowo skargę kasacyjną należało orzec, jak w pkt 1 sentencji wyroku (art. 398¹⁶ k.p.c.). Skarga kasacyjna w pozostałym zakresie, jako nieuzasadniona podlegała oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).

Na podstawie art. 113 ust. 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2019 r., poz. 785 ze zm.), Sąd Najwyższy nie obciążył stron nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 8 pkt 6, § 16 ust. 4 pkt 1 oraz § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2019 r., poz. 18).